

سهرانی کورد، عێراقی دیموکراسییان دهوێت و کوردستانیکی دکتاتور

هیشام ئاکرهیی

بۆیست ناکات سهری خۆینهر به تیوریهکان و شیوه پیادهکراوهکانی دیموکراسی، بێشینم. راستهوخۆ بهوه دهستی دهکهم که مرۆف لهم ماوهیهدا و له سایه دیکتاتوریهتی سههدامدا باش ناشنای شیوازهکانی دیکتاتوری و دیموکراسی بوون. چونکه پێچهوانهێ کردوههکانی سههدام واتای دیموکراسی دهدات. بهو مانایه ههر کهسیک ئاستی خۆینههاری نزمیشی ههبیته، دهتوانیته به ئاسانی بزانیته دیموکراسی چیه.

سهرانی کورد و ئەمریکا و جاجار ههندی کهسایهتی عهرهب لهوانهێ پهیوهندی باشیان لهگهڵ ههردوو پارته دهسهلاتادهکهی کوردستانی ههیه، باسی کردنی کوردستان دهکهن به نمونهی دیموکراسی له عێراق و رۆژههلاتی ناوهراست. بهندهش بهر ئهوهی رژیمی سههدام برۆخیت پیی وابوو کوردستان به چهند قوناغیک له ناوچهی عهرهبستانی عێراق پێشکهوتوتره، به تایبهت له بواری دیموکراسیدا.

رۆخانی رژیمی سههدام و مملانیی نیوان شیعه و سونه و کورد، ئهو بووچۆنهێ گۆپی و یاسایهکی تا رادهیهک دیموکراسی خهریکه له عێراق دادهمزیته کهچی له کوردستان به ههمان یاسای جاران ههلسووکهوت دهکهن. لادانای پهڕپرسیارانی گهوره (لابردنی عهلاوی وهک سههرهک وهزیران، لابردنی پۆستهکانی تر، ههولدان بۆ سزادانی وهزیرهکان و پاکیشانی وهزیرهکان بۆ لێپرسینهوه بهرامبهر پهڕلهمانی عێراق و هیئانی کهسانی تر)، یهکیکه له بنهما سادهکانی دیموکراسی. ئهم شیوهیه له کاتی سههدامدا له عێراقدا نهبوو.

لابردنی سهروک و سههرهک وهزیران یهکیکه له مهرحه هههره سههرهکیهکانی دیموکراسی. له سیهتهمی دیکتاتوریدا زوور ئاسانه وهزیر، بهرپهوهبهرگهشتیهکان لابهی، ئهوهی که ناتوانی لا ببهیت سههرهک کۆمار، سههرهک وهزیران و ئهو کهسانه که پهیوهندیکی نزیکیان به سهروکهوه ههیه.

ئهم دیاردیه، ههر ههچ نهبیته لهم دوو سالهدا له عێراق ههیه و پیادهکراوه، کهواته دوور له مهسهلهی تیرۆر و گهندهلی ئیداری، دهتوانین بلێین له عهرهبستانی عێراقدا دیموکراسیوکی ساوا ههیه. ههرحهنده لای شیعه و سونه و کورد کاکله و تیندنسی دیکتاتوری بهدی دهکریته. بهو مانایه شیعه، سونه له نیوان خۆیاندا و به جیا دهتوانن دکتاتورین. بهلام بهیهکهوه ناچارن دیموکراسی پیادهبکهن بۆ ئهوهی عێراق وهک ولاته بمینتهوه.

سهرانی کوردیش به ههمان شیوهی شیعه و عهربی سونه، لهسهر ئاستی عێراق باسی دیموکراسی دهکهن و نهیاننوانیوه خۆیان بهسهر عهربهکاندا بسهپینن و پێشنیارهکانیان جگه له مهسهلهی (تهوافوق) و ریکهوتن، ههموو ههنگاوهکانی تریان تارادهیهکی باش دیموکراسین.

سهرانی کورد بۆ گهڕاندنهوهی ناوچهکانی کهرکوک و موسل پهنا بۆ یاسا و دیالۆگ و دهنگدانی گهشتی دهبن، ههروها بۆ مهسهلهی فیدرالی و کیشهکانی تر پهنا بۆ یاسیا دهبن. کهچی له نیوان خۆیاندا پهنا بۆ زهبروزهنگ و شهپی راگهیاندن و ههڕهشه و جنیو دهبن. ریکهکهوتنی ئهم دوایهی نیوان پارتی و یهکیتهی باشترین بهلگهیه. چهند نمونهیهک:

لهدوای ههلبژاردنهکانی عێراق، رێژهی لیستی کوردستانی له ههموو عێراق و کوردستان ئاشکراوو. لهسهر ئاستی سی پاریزگای کوردستان پارتی و یهکیتهی به لیستی جیا ههلبژاردنهکانی ئهنجومهنی پارێزگاکانیان بهرپهوه برد. له سلیمانی یهکیتهی بهرنده بوو، له ههولیر و دهوکیش پارتی. راسته ئهو پارتانه زۆرینهیان هیئا، بهلام له ههولیر یهکیتهی چهند کورسیهکی ئهنجومهنی شارهوانی بهدهست هیئا، بهههمان شیوه پارتی له سلیمانی...

پارتی و یهکیتهی له شارێ کهرکوک و موسل زۆرینهیان هیئا و له شارێ دیالاش 20% یان بهدهستهوه هیئا. لهشاری کهرکوک تاوهکوو ئهمرۆش بهدوای عهربهکان و تورکمانهکان دهگهڕین بۆ ئهوهی له ئیدارهی شارهکهدا بهشدارین... لهشاری موسل به ئارهزووی خۆیان پۆستی سهروکی شارهوانیان به کهسانیکی عهرهب سپارد و تهنا داوای پۆستی جیگریان کرد... له شارێ دیالا تهنا پۆستی جیگریان پیدرا. ههر چۆنیک بیته، لهو شارانهدا لایهنه کوردیهکان ههول دهدهن بهشیوهی تهوافوق و دیموکراسی کارهکان بهرپهوهبن...

کهچی له ههولیر و سلیمانی و دهۆک پارتی و یهکیتی بههمان شیوه ههلسووکهوتیان نهکرد و پارتی بهتاقی ته نیا ئیداره ی ههولیر و دهۆک بهرپوهدهبات و یهکیتیش هی سلیمانی و هه دوولا گوئیان به کورسیهکانی یهکتریان نهدا و وهک بلێی 100% دی کورسیهکانیان بهدهستیان هیناوه. هه له بهته 51% دیموکراسی تهواوه بهلام له ناوه عیراقدای پارتی و یهکیتی بهوه پازی نین و باسی تهوافوق دهکن و پیادهشاین کردوه. ههر بۆیهش کردهیهکی سهیره داوای تهوافوق له عیراق بکهی بهلام له کوردستان بهشیوهی 51% کاربکهیت، له کاتیکدا یاسا و قانون و سههرکردهکان به ریکهوتن دادهنن...

له دانووسانهکانی دامهزاردنی حکومهتی عیراقدای پارتی و یهکیتی بهو پهپی لهخوبوردنهوه وازیان له کورسی و مزارهتیا هینا بۆ عهرهبی سوننه، کهچی کورسی به پارتیه کوردستانییهکان نادهن... پارتی و یهکیتی سوور بوون لهسهه ئهوهی عهرهبی سوننهی عیراق کورسی و مزارهتیا پی بدریت، سههرپای ئهوهی له ههلبژاردنهکانیشدا بهشدار نه بیوون، کهچی له کوردستان ئهوانه ی کورسییانیش بهدهست هیناوه بییهش دهکن.

پارتی و یهکیتی له پاشماوهکانی سههدام دهگهڕین ریکیان خهن و بیانکه نه پارت و ریکخراو، بۆ ئهوهی پاشان له گهلیان دانیشتن، کهچی له کوردستان بهته نیا کۆدهبنهوه و بریار لهسهه چاره نووسی کوردستان دهن. پارتی و یهکیتی نایه لن سههرک وهزیرانی عیراق زیاتر له 8 سال لهو پۆسته دا بیته، کهچی له کوردستان ئهو یاسایه نییه و گویشی نادهنی و سههرکردهکان ههتا ههتا یین...

شیعه و سوننه و سههرانی کورد لهیهک کرده ودا یهکدهگر نهوه ئهیش مانهوهی سههرکردهکانیا نه وهک سههرۆک و رابهه تاوه کوو مردن... عهبدولعهزیز ئهلهکهیم تاوه کوو مردن بهرپر سیاری ئهنجومه نی بالای ئیسلامی ده بیته، ئهلهجه فهری هی حزبی دهعه ده بیته... بهلام له هه موو شتیکی تر دا جیاوازن..

کیشه ی سههرۆکی ههریم و مانهوهی دهسه لات له دهستی چه ند کهسانیکی دیاریکراودا، و سزانه دانی سههرکردهکان و وهزیرهکان سههرپای کهندهلی و ئاشکرا بوونی فهدوو فیله، نموونه ی شیوه ی بهرپوه بیدنی دکتاتوورین... پیم سهیره کهسانیک له ههر دوو شیوه ی بهرپوه بیدنی دیموکراسی و دکتاتووریان دیبیت، پرۆیا گهنده ی شاش و ههله بلاوبکه نهوه و ناکۆکی ئیستای نیوان پارتی و یهکیتی به مملانی دیکتاتووری و دیموکراسی دابنن و له راستیدا شهپی دهسه لاته.

تاوه کوو کهسانیکی سههر بهخۆ پشنگیری لایه نیک بکان پیویسته ههر هیچ نه بیت، سههرکرده ی ئه و حزبه ههر چوار یان 8 سال ههلبژیردیت... داوی ئه و ههشت ساله ش خانه نشینی پۆستی سههرۆکیه تی وهر بگریته و وهک ئهندامیکی چالاک له و پارتیه دا کاربکات...

ئهو دوو لایه نه باش دهزانن ئهوه ی له کوردستان دهگریته زۆر جیاوازه له هی عیراق و بهو مانایه ئهوه ی له کوردستان دهگریته زۆر نزیکه له دیکتاتووری، و ئهوه ی له عیراقیش دهگریته و پارتی و یهکیتی ههولێ بۆ دهن دیموکراسییه..

زۆر کهس له و باوه رهدان ئه گهر پارتی و یهکیتی له جیگای جهغه ری بوانه، به هه یانی خۆیان جاریکی تر سویندی یاسایان نه ده خوینده وه مه گهر ببوایه هوی شهپی براکوژیش.....